

REVIEW AND OPPONENT'S REVIEW IN THE SYSTEM OF SCIENTIFIC AND
LITERARY-CRITICAL GENRES
(part 2)

Ishchenko Olena,

Sumy State University, Ukraine

ORCID ID 0000-0001-9274-8566

Corresponding author: o.ishchenko@journ.sumdu.edu.ua

Oropai Anna,

Sumy State University, Ukraine

Abstract. *The article analyzes the views of contemporary researchers on the essence of the concepts “criticism”, “literary criticism” and “art criticism”. It is noted that these concepts should be considered synonymous, since they all indicate the ability to analyze and evaluate artistic works. The authors of this research offer their own interpretation of the term “literary and artistic criticism”, which is understood as a scientific or professional interpretation of an artistic (literary) work in the context of ideological and aesthetic guidelines of the time, socio-political factors and professional skills of the interpreter.*

It was determined that in the contemporary literary and critical discourse, a review is understood as one of the most widespread genres in this field, the purpose of which is the analysis and evaluation of an artistic, artistic, journalistic, scientific work in the context of historical, social and political realities, as well as consideration of the corpus violated in the work problems. It was determined that the similarity of literary and critical review and opponent's review is caused by common structural components, a common goal, the influence of the ideological and aesthetic paradigm of a certain period (the tendency to dominate modification forms in our time) and the desire to respond to the requests of the contemporary audience.

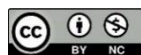
Keywords: *review, opponent's review, genre, literary and artistic criticism, scientific discourse.*

Received: 12 April, 2024

Revised: 20 April, 2024

Accepted: 25 April, 2024

How to cite: Ishchenko O., Oropai A. (2024). Review and Opponent's Review in the System of Scientific and Literary-Critical Genres (Part 2). *Philological Treatises*, 16(1). [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(1\)-5](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(1)-5)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC)

РЕЦЕНЗІЯ ТА ВІДГУК У СИСТЕМІ НАУКОВИХ ТА ЛІТЕРАТУРНО-
КРИТИЧНИХ ЖАНРІВ
(частина 2)¹

© Ishchenko O., Oropai A., 2024

Олена Іщенко,

Сумський державний університет, Україна

ORCID ID 0000-0001-9274-8566

Автор, відповідальний за листування: o.ishchenko@journ.sumdu.edu.ua

Анна Оропай,

Сумський державний університет, Україна

Анотація. У статті проаналізовано погляди сучасних дослідників на сутність понять “критика”, “літературна критика” та “художня критика”. Зазначено, що ці поняття слушно вважати синонімічними, позаяк всі вони позначають здатність аналізувати та оцінювати художні твори. Автори цієї розвідки пропонують власне трактування терміна «літературно-художня критика», під яким розуміють наукову або професійну інтерпретацію художнього (літературного) твору у контексті ідейно-естетичних орієнтирів доби, суспільно-політичних чинників та професійних умінь інтерпретатора.

Визначено, що у сучасному літературно-критичному дискурсі під рецензією розуміють один з найпоширеніших у цій галузі жанрів, метою якого є аналіз та оцінка художнього, мистецького, публіцистичного, наукового твору в контексті історичних, суспільно-політичних реалій, а також розгляд порушених у творі корпусу проблем. З'ясовано, що подібність літературно-критичної рецензії та відгуку спричинена спільними структурними компонентами, суголосною метою, впливом ідейно-естетичної парадигми певного періоду (тенденція до домінування модифікаційних форм у наш час) та прагненням відповідати на запити сучасної аудиторії.

Ключові слова: рецензія, відгук, жанр, літературно-художня критика, науковий дискурс.

Отримано: 12 квітня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 20 квітня 2024 р.

Затверджено: 25 квітня 2024 р.

Як цитувати: Іщенко О., Оропай А. (2024). Рецензія та відгук у системі наукових та літературно-критичних жанрів (частина 2)¹. *Філологічні трактати*, 16(1). [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(1\)-5](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(1)-5)

Вступ

Розвиток комунікативних навичок та креативного мислення у процесі вивчення філологічних і нефілологічних дисциплін є важливим кроком наближення національної системи освіти до європейських та світових стандартів (Рижак, 2008), про що зазначено у нормативно-правовій базі України. Зокрема це Національна доктрина розвитку освіти України (2013), Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Національна рамка кваліфікацій (2019-2021), Закон України «Про вищу освіту» (2019), Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки (2022) та ін. Дослідниця О. Ревуцька (2019, с. 7) переконана, що інтеграційні процеси спричинили популяризацію навчальних дисциплін, спрямованих на розвиток усного й писемного мовлення, а також на формування навичок написання тексти різних стилів чи підстилів (художніх, наукових, науково-популярних, публіцистичних) та жанрів (тези, статті, есе, рецензії, відгуки, нариси тощо). Зазначена тенденція спонукала викладачів кафедри журналістики та філології факультету ІФСК Сумського державного університету розробити курс «Літературно-художня критика у ЗМІ» (2020). Дисципліна була запропонована як вибіркова для ОП «Журналістика» та «Реклама і

© Ishchenko O., Oropai A., 2024

зв'язки з громадськістю». Метою визначено формування у майбутніх спеціалістів системних знань і розуміння концептуальних основ художньо-літературної критики, набуття студентами здатності застосовувати їх у професійній діяльності при створенні журналістських матеріалів та під час ведення дискусій. Після успішного вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти отримує: 1) знання про генезу літературно-критичного дискурсу в Україні та світі, сучасні світові та вітчизняні тенденції у галузі критики, засвоює знання про основні постаті письменників, критиків і журналістів світового рівня, які вплинули на процес становлення літературно-художньої критики; 2) здатність аналізувати літературно-критичні тексти різних жанрів, порівнювати мистецькі явища; 3) вміння застосовувати набуті знання для написання власних літературно-критичних творів. Вивчаючи курс студенти актуалізують та отримують інформацію про: літературно-художню критику як науку та навчальну дисципліну, жанри та принципи, вимоги, критерії літературно-художньої критики, виникнення та розвиток літературно-художньої періодики в Україні, види літературно-художньої критики (музична, театральна, кінокритика, медіакритика) тощо. У межах теми «Жанри літературно-художньої критики» надається інформація про види та специфіку статті, огляду, рецензії, авторецензії, відгуку, есе, інтерв'ю, листа, бібліографічних нотаток, памфлету, фейлетону, кіноогляду тощо. Особлива увага на практичних заняттях надається написанню відгуку та рецензії на театральну виставу, оперу, концерт, кінопрем'єру, виставку, книжкову презентацію тощо.

Особливості художньо-літературної критики вивчали Ю. Бурляй, І. Вітченко, М. Гнатюк, Р. Гром'як, Л. Демська-Будзуляк, В. Іванишина, І. Козлик, О. Левицька, С. Луцак, О. Мітчук, Л. Монич, А. Підлипська, М. Пеха, А. Сулім, Д. Харамурза, Т. Шестопалова, В. Шипкевич та ін.

Жанри та види художньої критики розглянуті у працях Ю. Арутюнян, О. Баган, І. Бондар-Терещенко, Ю. Бурляй, Ю. Говорухіної, Т. Кари-Васильєвої, Л. Кияновської, О. Кузьменко, Л. Монич, А. Підлипської, В. Пушкіної, І. Фролової, Ю. Чекан та ін.

Особливості рецензії та відгуку як літературно-критичних жанрів досліджувалися у розвідках В. Здоровега, К. Кузьменко, І. Левчук, М. Монич, С. Хороб та ін. Незважаючи на численні праці, існує необхідність систематизації та узагальнення теоретичних знань про особливості й значення рецензії та відгуку в системі літературно-художніх жанрів.

Мета статті – вивчити та систематизувати погляди сучасних дослідників на сутність рецензії та відгуку як важливих літературно-критичних жанрів.

Результати дослідження та їх обґрунтування

У сучасному науковому дискурсі дослідження жанрової системи¹ художньо-літературної критики² не втрачає актуальності. У філософії критикою вважається «процес дослідження й оцінки предмета критики з метою його зміни, збереження чи створення альтернативного», а її предметом «може бути лише людська діяльність, усі феномени, що не залежать від суспільної (зокрема, наукової) діяльності людини,

1 Під художнім жанром розуміємо «тематичний, технічно усталений тип художньої творчості, специфічний для кожного різновиду мистецтва, який визначається своєрідністю зображення» (Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 1. / Авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. (2007). Київ: ВЦ «Академія». С. 364).

2 У дослідженні під жанром літературно-художньої критики розуміємо форму «історично складених літературно-критичних виступів: проблемна стаття, оглядова стаття, літературно-критичний нарис, літературно-критична монографія, передмова чи післямова, рецензія, анкета, інтерв'ю, фейлетон, памфлет, есе, пародія, бібліографічна довідка тощо. Кожен із даних жанрів має внутрішню змістову структуру та відповідне завдання» (Брюховецький С. (1984). Жанр літературно-художньої критики. Українська літературна енциклопедія. URL: <https://1668.slovaronline.com/>).

перебувають за межами зазначеного предмета» (Балацька, 2019, с. 25). Характерними особливостями критики визначаються: 1) ґрунтується на особливому типі раціональності, у межах якого можливе обґрунтування предмета й методу критики як специфічної, відносно самостійної форми пізнавальної діяльності; 2) спирається на пізнання історичної необхідності свого предмета та виключає необґрунтованість своїх передумов, припущень і висновків; 3) має предметний характер і розвивається тією мірою, якою розвивається її предмет; 4) критерій об'єктивності за умови, якщо вона скерована, аргументована, обґрунтована; 5) володіє об'єктивною логікою розвитку свого предмета; 6) використання наукових методів, метою яких є установлення (виявлення та обґрунтування) об'єктивної істини незалежно від будь-яких авторитетів; 7) сприймання практики як вирішального критерію істини в наукових спорах (с. 26).

У літературознавстві під літературною критикою розуміють “здатність судити, розглядати, оцінювати” літературні твори (Галич, 2006, с. 12). Д. Гринчишин та Л. Гумецька розширюють трактування, зауважуючи, що критика – це: 1) аналіз і оцінка чогось; 2) літературний жанр, присвячений аналізуванню й оцінюванню поточних творів літератури й мистецтва” (1978, с. 122). Також цим терміном доволі часто позначають специфічну філологічну чи мистецтвознавчу навчальну дисципліну, що формує у студентів уміння аналізувати та осмислювати літературознавчі праці, опрацьовувати наукову бібліографію та першоджерела, працювати з художнім текстом, писати есеї та рецензії на твір за вибором, генерувати нові ідеї (креативність), використовувати інтерпретативні літературно-критичні техніки та методи, критично осмислювати історичні надбання та новітні досягнення філологічної науки, застосовувати поглиблені знання з обраної філологічної спеціалізації для вирішення професійних завдань (Кравець, 2021). Літературна критика, безпосередньо як здатність аналізувати певний вид художньої творчості, трактується як “складова частина літературознавства”, основним завданням якої є здійснення ідейно-естетичної оцінки творів письменників та осмислення їхнього місця “в літературному процесі доби, розкривати позитивні і негативні якості” (Галич, 2006, с. 12). Важливо, що вона спрямована і на авторів (демонструє тенденції доби та вимоги до творчого процесу), і на читачів (розвиває естетичний смак, вміння критично мислити та ерудованість) – це основний принцип, що зумовлює продуктивний діалог. Ю. Ковалів висловлює суголосну думку, але презентує дещо ширше трактування, розуміючи під літературною критикою “галузь наукового пізнання художньої дійсності”, порівнюючи її з публіцистикою, що “ґрунтується на літературному матеріалі, і як синтез різних способів аналітичної діяльності” (2007, с. 569). Про публіцистичну природу (спричинену “рефлексією з приводу мистецтва”) літературної критики висновує і В. Звіняцькоєвський, наголошуючи її суб'єктивізм, породжений “проблемами не наукового, а прагматичного характеру” (с. 85). Формуючи свою думку, дослідник апелює до статті О. Багана “Спокуси і пастки літературної критики” (2009), у якій зауважено такі проблеми цього явища: 1) світоглядний хаос, із його плюралізмом нових ідей, теорій, методологій наукового пізнання після відходу від радянської ідеології, у якому наукова та культурна еліта України поступово почала повертатися до звичних методологій; 2) відсутність етичної основи, що спонукала критика зосередитися на репрезентації себе і своїх професійних здібностей; 3) стирання індивідуальності в ситуації постіндустріального, телекомунікаційного суспільства, постмодерного ціннісного хаосу, що не передбачає існування впливової особистості в інформаційному просторі. Відтак, “кожна талановита людина, щоб вберегти себе від цієї сірості, формує собі на базі теоретичного багатства попередньої високої культури умовну елітарність”; 4) відсутність настрою змагання, коли критик “замість роздумувати над глибокими проблемами людського буття й краси мистецької експресії приречений перелічувати екстравагантності у якомусь творі”, або наслідувати епатажний стиль творчості певного автора; 5) новий масовізм, за якого автор, а відтак і критик, намагається бути максимально зрозумілим пересічному “масовому” читачеві, і починає для цього використовувати, наприклад, сленг чи вульгаризми; 6) ринкова залежність,

що виникає відповідно потреби рекламувати певного автора та його творчий доробок; 7) відсутність реального критицизму в роботі критика, який не має чіткої «світоглядної позиції через ліберальницький релятивізм» та не має мотивації для просування сповідуваних ним ідей (якщо такі взагалі є). До зазначених аспектів можемо додати ще й брак професійних якостей, скажімо невміння застосовувати теоретичний матеріал на практиці, перевагу безпосередньо публіцистичних приймів над науковою літературознавчою чи мистецтвознавчою думкою тощо. Варто зазначити й думку М. Рябчука (2002), який переконаний, що літературна критика у наш час є «різновидом газетярства», адже «літературний критик пише для пересічного читача, який «цікавиться літературою не більше (але й не менше), ніж спортом, політикою й безліччю інших справ, про які прагне довідатися зі щоденних газет».

Р. Гром'як виокористовує поняття «художня критика», під яким розуміє «компонент художнього твору, самооцінку задуму автора, оцінний аспект мистецтва, який є об'єктом уваги, предметом діяльності інших людей (не авторів цього твору)» (1999, с.8). А. Підлипська переконана, що ці особливості свідчать про певний суб'єктивізм (зумовлений емоційністю думок критика про актуальність і новизну тексту) цієї галузі знань порівняно з академічним мистецтвознавством, «що повинно «зберігати спокій», тверезо підходити до наукового осмислення феноменів». «На відміну від мистецтвознавства, що базується на досвіді осмислення того чи іншого феномену, діалозі з досвідом пізнання, критиці притаманна новизна, ефект критичного першопрочитання, балансування на межі власних уподобань, суспільних настроїв, сучасних тенденцій тощо», – зауважує дослідниця (2019, с. 380). Вона переконана, що художній критиці притаманні оперативність, актуальність, своєрідні посередницькі функції між подією та її історичною оцінкою, емоційність тощо. Відтак, елементи художньої критики можуть простежуватися в публіцистичних та наукових жанрах (с. 382). Отже, можемо переконатися в синтетичній природі літературно-критичної думки.

Як бачимо, в сучасному науковому дискурсі вживаються суголосні терміни, що позначають вміння інтерпретувати явища мистецтва вцілому і художні тексти зокрема. Для усунення дозначності, Д. Харамурза слушно пропонує ці поняття вважати синонімічними, зважаючи на те, що вони «в основі своїй говорять про одні й ті самі явища» (2022, с. 27). У нашому дослідженні ми використовуємо термін «літературно-художня критика», під яким розуміємо наукову або професійну інтерпретацію художнього (літературного) твору у контексті ідейно-естетичних орієнтирів доби, суспільно-політичних чинників та творчої свідомості інтерпретатора. Дотримуємося загальнолітературної класифікації основних літературно-критичних жанрів, до яких зараховують анотацію, рецензію, відгук, статтю, огляд, есе, літературний портрет, нарис тощо (Галич, 2006, с. 12). З огляду на те, що у сучасних розвідках рецензія і відгук акцентуються як важливі літературно-художні жанри (Здоровега а, 2004, с. 204), зосередимо увагу на них.

Наукова рецепція рецензії актуалізувалась у другій половині ХХ століття. О. Дупак зауважує, що в період, коли панувала радянська ідеологія, цей жанр використовували як засіб партійної пропаганди. Зі здобуттям Україною незалежності розпочався й складний процес «трансформування змістової вимоги до рецензії та перебудови її жанрової структури» (2008, с. 50), що сприяв виникненню численних модифікацій. В. Качкан у 90-х роках ХХ століття рецензію осмислював як «літературно-критичний жанр не тільки інформаційного, але й оціночного спрямування», що демонструє «прагнення критика обґрунтувати свою позицію, привернути увагу читача до рецензованого твору» (1991). Також у цей період поширеним став погляд на рецензію як «поліфункціональний жанр, що поєднує функції інформації, впливу, переконання, аналізу, та стилістично гібридний – поєднує елементи публіцистичного стилю як основного, так і наукового» (Дупак, 2008, с. 51). Від кінця ХХ століття й до сьогодні виникли і розвинулися такі модифікаційні форми: власне рецензія (або якісна рецензія), «масова рецензія», описово-

рекомендаційна рецензія, рецензія-стаття, рецензія-диспут, рецензія-есе, поширені у медіа псевдореченні або матеріали інших жанрових видів, які позиціонуються як рецензії тощо (с. 50-55).

У сучасному науковому дискурсі поширений погляд на рецензією як на один із «літературно-критичних жанрів, мета якого аналіз, оцінка художнього, мистецького, публіцистичного, наукового твору, зіставлення його з життям, а також розгляд порушених у творі суспільних проблем» (Здоровега б, 2004, с. 204). К. Серажим рецензією вважає «критичний матеріал, написаний фахівцем із відповідної галузі ... різновид статті, яка відображає явища та факти не суспільного життя взагалі, а тільки літературної, театральної, художньої, музичної сфер. Основна мета рецензії – критичний розбір, аналіз, оцінка якогось мистецького явища. Тому головним її об'єктом виступає художнє явище, що представляє один із видів мистецтва: літературу, музику, живопис, театр чи кіно» (2008, с. 309). Тобто дослідниця акцентує на аналітичній складовій як домінантній жанру. В. Піддубняк пропонує дещо інший погляд на сутність явища, зауважуючи його публіцистичну природу, визначаючи рецензію як «аналітичний газетний і журнальний жанр; відгук на літературний твір, музейну виставку, театральну виставу, концертну програму з метою їх аналізу, висловлення порад і пропозицій» (2005, с. 71). Суголосна думка належить Ю. Бондар, яка переконана, що «рецензія – жанр газетних і журнальних публікацій, де аналізується, оцінюється який-небудь твір тощо» (2005, с. 147). Аналізуючи різні погляди на рецензію як жанр літературно-художньої критики, О. Кузьменко (2008) зауважує такі основні ознаки: 1) є безпосередньо жанром літературної критики; 2) містить аналіз та оцінку; 3) призначена для друку в пресі чи інших друкованих медіа (зазначимо, що з розвитком технологій ця позиція застаріла); 4) пов'язана з різними видами мистецтв та наук; 5) допомагає в розумінні творів мистецтва, розкриває їх цінність пересічним реципієнтам та показує їх громадську значущість (вважаємо критерій недостатньо розкритим, адже він зауважує лише орієнтацію на “масову” цільову аудиторію й ігнорує “елітарну”, професійну); 6) мають чітко розмежовуватися поняття “засудження” та “судження”.

Незважаючи на різні аспекти потрактування, традиційно виокремлюють такі види жанру: анотація, коротка рецензія (відгук), реферативна рецензія, звичайна газетна (журнальна) рецензія, проблемна рецензія, рецензія-есе, рецензія-діалог, рецензія-фейлетон, рецензія-памфлет, рецензія-жарт, рецензія-лист, авторецензія, рецензентська репліка (Гром'як, 1997, с. 242). Поширеною є й більш лаконічна класифікація, що зауважує такі види: 1) анотаційна рецензія (передбачає малі розміри, описовість, популяризацію літературного матеріалу); 2) відкритий лист (містить звернення, бесіду з адресатом); 3) аналітична рецензія (порівняно невеликий розмір, витлумачення твору, оцінка його місця в літературному процесі) (Михайлин, 2013, с. с.239). О. Тертичний розробив детальну класифікацію, у якій розповів види рецензій за критеріями обсягу (великі – гранд-рецензії є аналітичною формою, прерогативою спеціалізованих видань; маленькі – міні-рецензії, що мають інформаційний та аналітичний підвиди), природою аналізованих творів (монорецензії, у яких рецензується один твір (обсяг тексту невеликий), полірецензії, що розглядають кілька творів), тематикою (літературні, театральні, кінорецензії, рецензії на рекламну продукцію, телерецензії, рецензії на мультиплікаційні та неігрові фільми) (цит.за: Чобітько, 2020, с. 11-12).

Після розгляду основних думок про сутність та види літературно-критичної рецензії, пропонуємо простежити погляди сучасних дослідників на її структуру, риси та змістові елементи. Традиційно зазначається, що будь-який вид цього жанру має вступ (загальна інформаційна довідка, пояснення щодо актуальності обраної роботи, інформаційний розділ, присвячений авторові твору, його цілям і задачам в роботі), основну частину (зміст і основні проблеми, поставлені в предметі аналізу, оцінка змісту і форми вихідного тексту, плюси і мінуси твору) та висновки (загальна, підсумкова оцінка твору) (Пушкіна, 2020, с. 19-20). Водночас головними змістовими

компонентами визначаються такі: 1) коментування основних положень (пояснення авторської позиції), висловлення власних думок рецензента; 2) узагальнена аргументована оцінка; 3) висновки про художню цінність твору (Левчук, 2013, с. 98-99). За М. Подолян, основними рисами рецензії є: наявність об'єкту рецензії – осмисленого фактажу, що відтворений у художніх творах, оцінка інтерпретатора з метою визначення позитивних рис і недоліків роботи митця у контексті існуючих реалій, обмежена кількість творів для аналізу в одній рецензії (один-два), відповідність інтелектуальному рівню та запитам цільової аудиторії, аналіз має здійснювати компетентний інтерпретатор (1998). Варто зазначити, що Є. Корнілов (2017) приділяє особливу увагу елементам рецензії, серед яких зауважує такі: 1) призначення рецензії (характеристика та оцінка ретрансмітованого художнього твору); 2) чітко окреслений предмет (проблематика, ідейний зміст, відповідність естетичним платформам тощо); 3) локальний характер, адже має розглядатися один твір (рідко два) без широких завдань; 4) синтетична природа жанру, що має риси драматургії та стилістики у поєднанні з ознаками аналітичного та інформаційного жанрів (адже не тільки зображає, а й інформує, досліджує, аналізує, оцінює); 5) наявність структурних елементів, що є носіями інформаційно-аналітичну навантаження жанру: а) повідомлення про твір мистецтва, його авторів, час і місце створення; б) аналіз теми та ідеї – змісту твору мистецтва; в) аналіз засобів вираження теми, ідеї, системи образів, майстерності – художньої форми; г) визначення місця твору у творчості автора, в сукупності інших творів зазначеної тематики. Р. Гром'як (2006) також до структурних елементів рецензії зараховує наявність бібліографічного опису видання, звертання до конкретного твору, аналіз і оцінку його в усіх структурних компонентах.

Порівняно з рецензією, відгук як самостійний жанр літературно-художньої критики, майже не був об'єктом спеціального вивчення. На нашу думку, це пов'язано з тим, що дослідники (зокрема З. Дмитровський, В. Піддубняк, О. Тертичний та ін.) вважають рецензію та відгук взаємозамінними поняттями. Наприклад, З. Дмитровський зауважує, що “рецензія – це відгук, критичний розбір і оцінка художнього чи наукового твору” (2021). У класифікаціях жанрової системи можемо простежити лише згадки про відгук-замітку на художній твір (Барчан, 2021). І. Левчук зауважує, що у сучасному науковому дискурсі відгук омає назву “коротка рецензія” (2013, с. 100), або “міні-рецензія” (Тертичний, 2010). Для цього виду характерний невеликий обсяг (до півтори сторінки), наявність стислого аналізу, відсутність експресії та філософських рефлексій, увага зосереджена на об'єктивній оцінці явища мистецтва. В окремих наукових розвідках простежується прагнення розмежувати поняття. Зокрема, О. Пушкіна (2021, с. 16-17) наголошує відмінність мети рецензії та відгуку. Перша прагне допомогти зрозуміти художній твір, а другий прагне привернути увагу до твору, вплинути на думку реципієнта, закликає до діалогу. “Однак тут варто зауважити, що обидві мети в різному співвідношенні відносяться до обох жанрів і по-різному втілюються в обох випадках”, – зауважує дослідниця. Вона демонструє подібність і відмінність жанрів на прикладі їхньої структури. Так, для відгуку характерними елементами є: 1) назва твору, дата і місце видання, видавництво, кількість сторінок; 2) визначення та вказівка жанру твору; 3) визначення та стисла характеристика головних дійових осіб; 4) хронотопічні координати дії; 5) стислий зміст. Водночас важливими елементами рецензії визначено: 1) бібліографічний опис (автор твору, де і коли видано, скільки сторінок); 2) коротку характеристику творчості письменника з проєкцією на аналізований твір; 3) інтерпретацію творчого задуму автора твору; 4) семантичне навантаження назви твору; 5) стислий зміст; 6) критичну оцінку твору, що зосереджена на осмисленні особливостей композиції; майстерності автора у зображенні героїв, індивідуальному стилі письменника, мистецтві ілюстратора книги; 7) основну думку рецензії; 8) актуальність тематики та проблематики твору. Зазначені особливості засвідчують як окремі відмінні, так і численні спільні особливості рецензії й відгуку, що й зумовлює термінологічну неузгодженість у сучасному літературно-критичному дискурсі.

Висновки та перспективи

У сучасному науковому дискурсі рецензія та відгук потрактовуються як важливі жанри літературно-критичної думки. Актуальність цих текстів у наш час пояснюється їх спрямованям на розвиток аналітичного та творчого мислення, комунікативних навичок, формування естетичного світовідчуття тощо. Синтетична жанрова природа рецензії та відгуку зумовлює численні спроби пошуку вичерпної дефініції термінів, створення типологій та класифікацій, визначення мети і завдань, структурних елементів тощо.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в аналізі поглядів українських та зарубіжних дослідників на нарис як художньо-публіцистичний жанр.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Академічне письмо: навч. посібник / Уклад. Ревуцька С., Зінченко В. (2019). Кривий Ріг. 130 с.

Баган О. (2009). Спокуси і пастки літературної критики. <https://litakcent.online/2009/06/15/spokusy-i-pastky-literaturnoji-krytyky/>

Балацька О. (2019). До проблеми визначення поняття “наукова критика”. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. № 42. Том 2. С. 24-27.*

Барчан О. (2021). Робоча програма навчальної дисципліни “Теорія і практика друкованої журналістики”. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/37876>

Брюховецький С. (1984). Жанр літературно-художньої критики. Українська літературна енциклопедія. URL: <https://1668.slovaronline.com/>

Галич О., Назарець В., Васильєв Є. (2006). Теорія літератури: Підручник. 3-тє вид. Київ. 488 с.

Гром'як Р. (1999). Історія української літературної критики (від початків до кінця XIX століття) : [посіб. для студ. гуманітар. ф-тів вищ. навч. Закл.]. Т: Підручники & посібники. 224 с.

Дмитровський З. (2021). Аналітична журналістика. URL: <https://journ.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/lektcii-z-TMZHT-dots.-Dmytrovs-koho-Z.-YE.-.rtf>

Дупак О. (2008). Літературна рецензія в українських друкованих ЗМІ: особливості трансформації жанру. Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І.Вернадського. Серія “Філологія. Соціальна комунікація». Том 21 (60). №1. С. 50-55.

Закон України «Про вищу освіту». (2019). URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t141556?an=1626&ed=2019_01_01

Здоровега В. (2004а). Про журналістику і журналістів: статті, есе, виступи, діалоги. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. 133 с.

Здоровега В. (2004б). Теорія і методика журналістської творчості. 2-ге вид. Львів, 2004. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk682275.pdf>

Качкан В. (1999). Ірина Вільде: Нарис життя і творчості. Київ: Дніпро. 153 с.

Корнілов Є. (2017). Масові комунікації на рубежі тисячоліть: монографія / 2-е вид., степ. URL: <https://rucont.ru/efd/244358/>

Короткий тлумачний словник української мови/ (1978). URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Humetska_LL/Korotkyi_tlumachnyi_slovnyk_ukrainskoi_movy.pdf?

Кравець О. (2021). Робоча програма навчальної дисципліни “історія слов'янської критики”. <https://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/10/tp-istor.slov.liter.krytyky.pdf>

Кузьменко К. (2008). Тональність та міра критики в критичній статті (на прикладі сучасних українських рецензій). Видавництво: Інститут журналістики. С. 18-26. URL:

<http://journlib.univ.kiev.ua/index.php/index.php?act=article&article=2294>

- Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 1. / Авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. (2007). Київ: ВЦ «Академія». 608 с.*
- Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка (2007). Київ: ВЦ «Академія». 752 с.
- Мас-медіа у термінах і визначеннях: Короткий словник-довідник / уклад. Ю. В. Бондар (2005). Київ: МАУП. 224 с.
- Михайлин І. (2002). Основи журналістики: Підруч. 3-тє вид., доп. і поліпш. Київ: ЦУЛ. 284 с.
- Національна доктрина розвитку освіти України (2013). URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3438/1/natsionalna%20doktryna.pdf>*
- Національна рамка кваліфікації (2019-2021). URL: <https://mon.gov.ua/tag/natsionalna-ramka-kvalifikatsiy>*
- Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. (2013). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>*
- Панієва Ю., Звиняцьковський В. (2019). До визначення поняття “літературна критика”. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/>
- Піддубняк В. (2005). Словник журналіста і видавця. Херсон: ХМД. 120 с.
- Підлипська А. (2019). Художня критика та мистецтвознавство в сучасних умовах. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. № 1. С. 379-383.
- Подолян М. (1998). Публіцистика як система жанрів. Київ: Київський ун-т, Інститут журналістики, Центр вільної преси. 48 с.
- Програма навчальної дисципліни «Літературно-художня критика у ЗМІ». (2022). URL: <https://pg.cabinet.sumdu.edu.ua/key=S8TpFOIbqhLbOkYX22djJHerXebEdgsX2AtddTskMZh4qRsB0wea#2043499>
- Рижак Л. (2008). Євроінтеграція вищої освіти України: аксіологічний вимір. Вісник Львівського університету. Вип. 11. С. 27-37. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vlnu/philos/2008_11/3.pdf*
- Рябчук М. (2002). Чому я можу не бути критиком. Критика. № 12. URL: <https://krytyka.com/ua/articles/chomu-ya-mozhu-ne-buty-krytykom>
- Серажим К. (2008). Текстознавство: підручник. Київ: Видавничополіграфічний центр «Київський університет». 527 с.
- Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. (2022). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/strategiya-rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-na-2022-2032-roki>*
- Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020». (2015). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>*
- Тертичний О. (2010). Аналітична журналістика: Навч. посібник для студентів ВНЗ. 352 с.
- Харамурза Д. (2022). Масмедійний чинник літературної критики України (1995-2015 рр.): дис.... доктора філософії. Суми. 209 с.

REFERENCES

- Academic writing: teaching. manual / arrangement Revutska S., Zinchenko V. (2019). Kryvyi Rih. 130 p.
- Bagan O. (2009). Temptations and pitfalls of literary criticism. <https://litakcent.online/2009/06/15/spokusy-i-pastky-literaturnoji-krytyky/>
- Balatska O. (2019). On the problem of definition of the concept “scientific criticism”. Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Philology. No. 42. Volume 2. P. 24-27.
- Barchan O. (2021). Work program of the academic discipline «Theory and Practice of Print Journalism». URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/37876>

- Bruhovetskyi S.* (1984). Zavr literaturno-hudozn'oi krytyky. Ukrain'ska literaturna entsyklopedia. URL: <https://1668.slovaronline.com/>
- Dmytrovsky Z. (2021). Analytical journalism. URL: <https://journ.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/lektsii-z-TMZHT-dots.-Dmytrovs-koho-Z.-YE.-.rtf>
- Dupak O. (2008). A literary review in Ukrainian printing massmedia: features of transformation of genre. Scientific notes of the Tavri National University named after V.I.Vernadskyi. Series "Philology. Social communication". Volume 21 (60). No. 1. P. 50-55.
- Haramurza D. (2022). The mass media factor of literary criticism of Ukraine (1995-2015): thesis... Doctor of Philosophy. Sumy. 209 p.
- Halych O., Nazarets V., Vasiliev E. (2006). Theory of literature: 3rd edition. Kyiv. 488 p.
- Hrom'ak R. (1999). Istoria ukrains'koi literaturnoi krutyky (vid pochatkiv do kintsia 19 stolittia): [posib. dlia stud. humanitar. f-tiv vyshch. navch. zakl.]. T: Pidruchnyky & posibnyky. 224 p.
- Kachkhan V. (1999). Iryna Vilde: Narys zytia I tvorchosti. Kyiv: Dnipro. 153 p.
- Kornilov E. (2017). Mass communications at the turn of the millennium: monograph / 2nd ed., pp. URL: <https://rucont.ru/efd/244358/>
- Korotkyi tlumachnyi slovnyk ukrains'koi movy. (1978). URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Humetska_LL/Korotkyi_tlumachnyi_slovnyk_ukrainskoi_movy.pdf?
- Kravets O. (2021). Work program of the study discipline "History of Slavic Criticism". <https://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/10/rpistor.slov.liter.krytyky.pdf>.
- Kuzmenko K. (2008). Tone and measure of criticism in a critical article (on the example of modern Ukrainian reviews). Publisher: Institute of Journalism. P. 18-26. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php/index.php?act=article&article=2294>
- Literaturoznachna entsyklopedia: U dvoch tomah. T. 1. / Avt.-uklad. Yu. Kovaliv. (2007). Kyiv: VTs «Akademia». 608 c.*
- Literaturoznachnyi slovnyk-dovidnyk / Za red. R. T. Hrom'aka, Yu. I. Kovaliva, V. I. Teremka (2007). Kyiv: VTs «Akademia». 752 p.*
- Law of Ukraine "On Higher Education". (2019). URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t141556?an=1626&ed=2019_01_01
- Mass media in terms and definitions: Short dictionary-reference / comp. Y. V. Bondar (2005). Kyiv: MAUP. 224 p.
- Myhailyn I. (2002). Osnovy zurnalistyky. Kyiv: TSUL. 284 p.
- National doctrine of education development of Ukraine (2013). URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3438/1/natsionalna%20doktryna.pdf>
- National Qualifications Framework (2019-2021). URL: <https://mon.gov.ua/tag/natsionalna-ramka-kvalifikatsiy>
- National strategy for the development of education in Ukraine for the period until 2021. (2013). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>
- Panieva Yu., Zvyniatkovskiy V. (2019). To the definition of the concept of "literary criticism". URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/>
- Poddubniak V. (2005). Dictionary of journalist and publisher. Kherson: KhMD. 120 p.
- Podlypska A. (2019). Art criticism and art history in modern conditions. Bulletin of the National Academy of Managers of Culture and Arts. No. 1. P. 379-383.
- Podolyan M. (1998). Journalism as a system of genres. Kyiv: Kyiv University, Institute of Journalism, Free Press Center. 48 p.
- Ryzak L. (2008). *Yevrointegratsia vishchoi osvity Ukrainy: aksiologichni vymir. Visnyk Lvivskogo universytetu. Vyp. 11. P. 27-37.* URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vlnu/philos/2008_11/3.pdf
- Riabchuk M. (2002). Why can't I be a critic. Criticism. No. 12. URL: <https://krytyka.com.ua/articles/chomu-ya-mozhu-ne-but-y-krytykom>

- Serazym K. (2008). *Textoznavstvo: pidruchnyk*. Kyiv: «Kyivskiy universytet». 527 c.
- Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2022-2032. (2022). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/strategiya-rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-na-2022-2032-roki>
- Sustainable development strategy “Ukraine – 2020”. (2015). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>
- Tertychny O. (2010). *Analytical journalism: Education. guide for university students*. 352 p.
- The program of the academic discipline “Literary and artistic criticism in mass media”. (2022). URL: <https://pg.cabinet.sumdu.edu.ua/key=S8TpFOIbqhLbOkYX22djJHerXebedgsX2AtddTskMZh4qRsB0wea#2043499>
- Zdrovega V. (2004a). *About journalism and journalists: articles, essays, speeches, dialogues*. Lviv: Ivan Franko LNU Publishing Center. 133 p.
- Zdrovega V. (2004b). *Theory and methodology of journalistic creativity*. 2nd edition Lviv, 2004. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk682275.pdf>.